

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

Cilt/Volume: 4, Sayı/Issue: 3, Eylül/September 2020

Büşra Gökçe YÜCE

Yüksek Lisans Öğrencisi, Karadeniz
Teknik Üniversitesi
busragokceyuce@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4214-5980>

Öteki'nin Gözünden Dünya Düşü: Bir Çocuk'ta Yapı ve Tema

*The World Dream Through The Eyes of The Other:
Structure and Theme in "Bir Çocuk"*

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 04.07.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 01.09.2020

Yayın Tarihi/Published: 11.09.2020

Atıf/Citation

Yüce, Büşra Gökçe (2020). Öteki'nin Gözünden Dünya Düşü: *Bir Çocuk'ta Yapı ve Tema*. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4 (3), s. 458-470. DOI: 10.34083/akaded.760542.

Yüce, Büşra Gökçe (2020). The World Dream Through The Eyes of The Other: Structure and Theme in *Bir Çocuk*. *Journal of Academic Language and Literature*, 4 (3), p. 458-470.

DOI: 10.34083/akaded.760542.

<https://doi.org/10.34083/akaded.760542>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

Orhan Kemal, Türk Edebiyatının, hayat karşısında yeterli bilgisi ve görüşü olmayan bireyinin, yaşama tutunabilme öyküsünü gerçekçi bir bakış açısı ile anlatan bir sanatkârdır. "Bir Çocuk" öyküsü, 1968 yılında yayımlanan *Önce Ekmek* isimli kitapta bulunur. 1969 yılı Sait Faik Hikâye Armağanı ve Türk Dil Kurumu Ödülünü alan *Önce Ekmek*'te on yedi öykü yer alır. Zamandan ve mekândan bağımsız yapıtları ile Türk edebiyatının ölümsüz ismi Orhan Kemal, anlatıyı leitmotifler ve güçlü betimlemeler ile donatır. Yazar, yaşam mücadelesi veren, hayatta kalmak için çalışan ve emek harcayan insanın edebiyatımızdaki sözcüsüdür.

"Bir Çocuk", yetersizlik durumunu ifade eder. Eserin ismi ile belli yaş aralığı ve kişiden bağımsız insan imlenir. Her yaşta kimse, belli konularda çocuk sayılır. Bir kelimesi ile tek başına, savunması olduğu anlaşılan insan, anonim bir görüntü çizer, bu yönüyle kapsayıcılığı artar, eserin etki alanı genişler.

Bu çalışmada Orhan Kemal'in "Bir Çocuk" adlı öyküsü yapı ve tema bakımından tahlil edildi. Yoksulluk, sosyal adaletsizlik, yabancılaşma, toplumsal boyuttaki görüngüsü yozlaşma temaları ekseninde şekillenen öyküde, başkişinin içinde bulunduğu yaşam koşullarının eylem düzlemine yansımaları vurgulandı. Rehberi olmadan dünyada varlığını devam ettirmeye çalışan bireyin, kurtuluş yolu olarak toplumun yasaklarına yönelmesinin sebepleri, isim- içerik, olay örgüsü, bakış açısı ve anlatıcı, zaman, mekân, kişiler dünyası ve tema bağlamında incelendi ve tahlil edilen hikâye özelinde sanatkârın Türk öykücülüğünde anonim ve kapsayıcı bir kavram dizgesi oluşturduğu tespit edildi.

Anahtar Sözcükler: Orhan Kemal, Bir Çocuk, yapı, tema, öteki

Abstract

Orhan Kemal is an artist who tells the Turkish Literature story of the individual who does not have enough knowledge and vision in the face of life with a realistic perspective. The story of "Bir Çocuk" is found in the book *Önce Ekmek* published in 1968. *Önce Ekmek*, which received the Sait Faik Hikâye Ödülü and the Türk Dil Kurumu Ödülü in 1969, includes seventeen stories. Orhan Kemal, the immortal name of Turkish literature with his works independent of time and space, equips the narrative with leitmotives and powerful descriptions. The writer is the spokesperson in our literature of the people who struggle for life, work for survival and spend effort.

"Bir Çocuk" expresses his inadequacy. The name of the work is marked with a certain age range and independent of the person. People of all ages are considered children on certain issues. With a word, the person who looks vulnerable alone draws an anonymous image, in this context his scope increases and the scope of the study expands.

In this study, Orhan Kemal's story named "Bir Çocuk" was analyzed in terms of structure and theme. In the story, which was shaped in the axis of poverty, social injustice, alienation, social aspect of corruption, the reflections of the living conditions of the other person on the plane of action were emphasized. The reasons why the individual who tries to survive in the world without his guide, turns towards the prohibitions of the society as a way of salvation has been studied in the context of name-content, plot, perspective and narrator, time, place, people's world. and the theme. In the story of "Bir Çocuk", it was determined that the artist created an anonymous and inclusive concept string in Turkish storytelling.

Keywords: Orhan Kemal, Bir Çocuk, structure, theme, other

Giriş

Orhan Kemal, "biçim olarak Ömer Seyfettin, konu olarak Sabahattin Ali geleneğini sürdüren ve geliştiren" (Eliuz 2009: 1136) bir yazardır. Eleştirel üslubu ve sade dili ile bireyin yaşam kavgasını anlatır. Yaşamı boyunca ekonomik zorluklar yaşayan yazar, eserlerinin temeline de bunu yerleştirir. Hayatını yazarak kazanan Kemal, yazın hayatı boyunca 93 şiir, 265 öykü, 24 roman ve 5 tiyatro eseri yazar.

Eserlerini, yoksulluk, sosyal adaletsizlik, yabancılaşma, yozlaşma temaları ekseninde yazan sanatkar, konu olarak sıradan sayılabilecek olay ve durumları seçer.

Çürümüş toplum düzeninin karşısında duran Orhan Kemal, eserleri aracılığıyla da mücadele eden, yaşama tutunmaya çalışan sıradan insanları, konumlandığı yerlere uygun dil ve kişilik özellikleri ile donatır. Eserlerinde biyografik izler bulunan sanatkar, işçinin, emeğin yanında durur, onları eserlerinde ülküdeğer düzleminde konumlandırır.

İsim- İçerik İlişkisi

"Bir Çocuk", 1968 yılında yayımlanan *Önce Ekmek* isimli kitabın ikinci öyküsüdür. Eserin adı, takımsız isim tamlamasından oluşur. Bir, "tek", "herhangi bir varlığı belirsiz olarak gösteren (sayı)" (Türkçe Sözlük 2011: 347) anlamlarıyla yer alır, belirsizliğin göstergesidir. Bir, her yerde ve her zaman bulunabilen insanlardan birini ya da bu insanların hepsini temsil eder. Çocuk ise "küçük yaştaki erkek veya kız", "büyüklere yakışmayacak, daha çok küçüklerin yapabileceği gibi davranan kimse" ve "belli bir işte yeteri kadar deneyimi ve yeteneği olmayan kimse" (Türkçe Sözlük 2011: 556) anlamlarına gelir. Dolayısıyla çocuk kelimesi, pek çok açıdan eksik olma durumunu anlamsal olarak bünyesinde taşır. Çocuk, 'yaş', 'deneyim', 'maddi' ve 'manevi' açılardan eksik insanı tanımlar. Çeşitli açılardan eksik olma noktasında birleşen çocuk/lar için temel amaç, istediğini elde edebilmektir. Konuşamayan, bu amaç için ağlar, maddi eksikliği olan çalışır, deneyimi eksik olan izler ve öğrenir, manevi eksikliği olan ise çalar. Söz konusu eksikler kapatılırsa birey kendini kontrol altına alır ve çocukluktan çıkarak yetişkin olur.

Freud'un yapısal kişilik modeline göre her insanda bulunan "toplum kurallarını, başkalarının haklarını veya duygularını, ya da o anda koşulların doyumuna elverişli olup olmadığını dikkate almaksızın ilkel dürtülere anında doyum arayan id" (Budak 2017: 369) ile "kişiliğin, toplumsal değer yargılarını, ahlak normlarını temsil eden" (Budak 2017: 682) süperego, bireyin normal olarak kabul görmesi için denge ve uyum içinde olmalıdır. Benliğindeki ebeveyn ile çocuk arasındaki uyumu sağlayamamış kimseler toplum yasalarının dışına çıkmaktan, normal dışı olmaktan kaçınmaz. Toplumun iki zıt noktasının aynı yerde ve uyum içinde bulunabilmesi mümkün değildir. Dengeli ve sağlıklı bir toplum inşası için bireyler arası benzer ekonomik ve sosyal altyapı

gereklidir. "Bir Çocuk" isimli öykü, sokakta yaşayan, hayatta kalabilmek için dilenen ya da suç işleyen insanlar arası gelir eşitsizliğinin, toplumsal çürümenin edebi düzlemdeki yansımalarıdır.

Olay Örgüsü

Tek bölüm halinde düzenlenen eser, başkışının başından geçen olaylar bağlamında iki bölümde incelenebilir:

Birinci Bölüm:

- Çocuğun kirlî, aç, çıplak ayaklı ve üşür halde Taksim'e doğru, ağzında kara kâğıtlı izmaritiyle yürümesi

- Ağzındaki izmariti fırlatması ve izmaritin rugan ayakkabılı, iyi giyimli bir adama denk gelmesi, çocuğun adama bağırması, adamın ise çocuğa sadece acıması ve yürüyüp gitmesi

- Çocuğun, havanın soğukluğundan ve açlıktan kurtulmak için cezaevine girmenin hayalini kurması; kendine örnek aldığı ve hayranı olduğu Beton Ağabey ve onun yaptıkları ile gurur duyması

- Çocuğun, Beton Ağabey ile birlikte Üçkağıt Erol'un, Tüvist Erdal'ın ve Keş Ali'nin sinema filminde oynadığının hayalini kurarken bir lokantanın vitrinindeki balığı görüp aklına *Demir Maske* filminin gelmesi, bu filmde bir oyuncu olduğunu hayal etmesi

- Çocuğun lokantanın vitrininden yemeklere bakıp iç geçirirken karnını doyurmak için en doğru ve kesin çözümün cezaevine girmek olduğunu düşünmesi

İkinci Bölüm:

- Lokantada en ön masada oturan yuvarlak çeneli iriyarı adamın çocuktan rahatsız olması ve garsondan çocuğu kovmasını istemesi

- Garsonun çocuğu kapıdan kovarken içeriden başka bir müşterinin buna itiraz etmesi ve müşteri ile iriyarı adamın kavga etmeye başlamaları

- Bu durumu fırsat olarak gören ve cezaevine girebilmenin hayalini kuran çocuğun gelen polisler kendisini cezaevine göndermeleri için ısrar etmesi ve bütün ısrarlarına rağmen polislerin çocuğu oradan uzaklaştırmaları

Bakış Açısı ve Anlatıcı

Kimşesiz ve sokakta yaşayan bir çocuğun bir akşamüzeri yaşadıklarının hikâye edildiği anlatıda olaylar ve durumlar çoğul bakış açısı ile aktarılır. Anlatıda, olayların nakledildiği kısımlar gözlemci bakış açısıyla, hikâye kişilerinin hayal ve beklentilerinin,

ruh halinin ortaya konulduğu bölümler de ilahi bakış açısıyla verilir. Gözlemci bakış açısı ile yazılan eserlerde “olaylar ve nesnelere, onun gözlemci yeteneğine ve kültür düzeyine göre” (Tekin 2016: 59) aktarılır ve olup bitenler kamera çekimi yapar gibi gözlemlenir. Anlatıcı, tanık olduğu kadarıyla kurgu dünyasında yaşananları nesnel bir bakışla okura sunar. “Bir çocuk yürüyordu caddenin sağ kaldırımında, Taksim’e doğru. Ayakları yalındı, kinnapla sımsıkı bağlanmış pantolonunun paçaları lime lime.” (s. 17) İlahi bakış açısı ile aktarılan bölümlerde “her şeyi bilme ve görme ayrıcalığına sahip olan anlatıcı” (Eliuz 2009: 1136) başkişi ile ilgili her detaya hâkimdir, kişilerin duygu durumu ile ilgili sonsuz bilgi sahibidir. tanım. “Kavganın yüzünden çıktı. Şimdi karakolda sorarlarsa ki senin yüzünden mi, göğsünü gere gere ‘evet,’ diyecek. Atacaklar mı kodese, atsinlar be.” (s. 23) Annesiz, babasız, akrabasız ve çaresiz bir çocuk olan başkişi, cezaevinde yaşayabileceği her şeyi ödül olarak görür ve oraya girebilmek için fırsat kollar. Örnek aldığı insanların yaşam tarzları ve toplumdaki konumları düşünüldüğünde, temel ihtiyaçlarını karşılayamayan başkişinin ruh hali, hayalleri ve beklentileri tanrısal bakış açısı ile daha anlaşılır hale gelir. Restoranda başkişinin kendisini istemeyen eski bir evsiz düşünce de tanrısal bakış açısı ile aktarılır. “Onun da üstü başı bu çocuğunki gibiydi, o da bu çocuk gibi bakardı aydınlık lokantalarda karın doyuranlara aç gözlerle.” (s. 21) Ortak problemleri olduğu için empati kurması ve yardımcı olması beklenen bu kişinin düşünceleri ilahi bakış açısı ile yer alır.

Zaman

Yalın ayakla sokakta yürüyen çocuk tasviriyle, sıradizimsel şekilde ilerleyen öykü “İstanbul’un baharı yoktur!” (s. 16) leitmotifiyle başlar. Eserin öyküleme zamanı ile öykü zamanı paraleldir, İstiklal Caddesinde yere çıplak ayaklarıyla sağlam adımlarla basarak yürüyen başkişinin tanık anlatıcı tarafından betimlendiği anlatının öykü zamanı sıcak bir nisan akşamıdır. “Nisan ortalarıydı. Karakıştan kalma sımsıcak, pırıl pırıl bir gün. Böyle bir günün akşamıydı.” (s. 16) Öykü, günün karardığı, ışıkların yandığı ve yemeklerin yendiği bir zaman dilimini kapsar. Anlatıda geçen *Abidik Gubidik* filmi 1964 yapımıdır. Türk sinemasından Ayhan Işık ve Eşref Kolçak filmlerinin örnek verildiği hikâyenin sosyal zamanı 1960 ile 1970’li yılları arasında bir akşamüzeridir. Eserin öyküleme zamanı 1968 yılıdır. Öykünün tamamı 1960’lı yıllardan sıcak bir nisan akşamında geçer. Bu süreçte başkişi, içinde bulunduğu duruma başkaldırı, durumu kabulleniş ve çözüm yollarını dener. Başkişi anlatı boyunca tinsel anlamda kurtuluş ümidi ile arayış içindedir. Leitmotif ile yaşam şartlarının çetinliği vurgusu yapılır. Anlatı boyunca üç kere tekrarlanan “İstanbul’un baharı yoktur!” cümlesi, nisan ortalarında soğuk betonda çıplak ayakla gezen, yorganı gökyüzü olan anlatı kişisi için geçerlidir. Ayakkabısı, yatacak yeri ve yemeği olan insanlar için kaloriferlerin sönmesi, cezaevinin kaloriferlerinin mayıs ayına kadar yanması bir anlam ifade etmez.

Mekân

Eserde yer alan fiziksel olarak açık mekân, lokantanın önü ve Beyoğlu iken, kapalı mekânlar, lokanta, apartman kaloriferinin bulunduğu yer ve cezaevidir.

Bireylerin ruhsal varoluşunu destekleyen mekanlar algısal olarak "açık ve geniş mekan" (Korkmaz 2017: 21) özelliği gösterir. Anlatıda algısal olarak açık mekânlar yiyecek olması bakımından cezaevi, sıcak olması bakımından apartman kaloriferinin bulunduğu yer ve lokantanın önüdür. Algısal olarak kapalı mekân ise lokantanın içidir. Lokanta, başkişiyi tinsel yıkıma sürükler ve birey için "labirentleşen, kapalı ve dar" (Korkmaz 2017: 14) mekân haline gelir.

Cezaevi, bir evsiz için kışı geçirene kadar yaşanabilir bir mekândır, başkişi için algısal olarak açık mekân özelliği gösterir, buraya girebilmek için mücadele etmesine rağmen başarısız olur. "*Oldu mu be, oldu mu ağabey, oldu mu? Yakıştır mı adalete, kitaba, Kuran'a? Ulan mayısa kadar idare edecektik be yahu. Kayıntı, barbut... Olsun, izmaritime olsun. Tuh be, tuh be yahu...*" (s. 23) Yatak, yemek ve sıcak bir ortam, hayatını sokakta geçiren biri için bulunmaz bir nimet, kaçırılmaması gereken bir fırsattır. Hapishane, mahkûmların sıcak bir yatak, yiyecek yemek ve sigara bulabileceği, sokakta yaşamaktan çok daha güvenli ve konforlu bir mekândır. Normalde kapalı ve dar bir mekân olan cezaevi, başkişi için açık ve geniş bir mekânımler. Çocuk, orada yaşayabilmenin hayalini kurar.

Algısal olarak kapalı mekân, lokantanın içidir. Çocuk lokantaya girmez, kapıdan yemek yiyenleri izler. "*Gözü birden floresanın gündüze çevirdiği lokantanın ön masasındaki yuvarlak çeneli, iriyarı adamın lokmasına takıldı: 'Yuuh, lokmaya bak lokmaya! Ulan amma da kayıyor be haybeci.'*" (s. 21) Acıkan çocuğa yemek yemesini seyrettiği müşteri tarafından "piç" (s. 21) yakıştırması yapılır ve müşterinin isteğiyle mide bulandırdığı gerekçesi ile kovulması istenir. Bu sırada çocuğu fark ederek kovulmasına itiraz eden başka bir müşteri ile çocuğun kovulmasını isteyen müşteri arasında bir kavga başlar. "*'Garson!' 'Evet beyim?' 'Niçin kovuyorsun çocuğu?' Ticaret Odası'na kayıtlı eski bitirim: 'Ben öyle istedim!' 'Siz? Ya! Niçin?' 'Midemi bulandırıyor.'*" (s. 22) Bir başka müşterinin duruma itirazı ile kavga meydanına dönen lokanta, çocuğun aşağılanıp hor görüldüğü bir yer olması bakımından kapalı mekân olarak konumlanır.

Kişiler Dünyası

"Bir Çocuk"ta başkişi isimsiz, evsiz ve kimsesiz bir çocuktur. Norm karakterler Beton Ağabey ile kırmızı kravatlı, kuru, saçları sıkı sıkı taralı olan bir adam, Tüvist Erdal, Keş Ali ve Üçkağıt Erol'dur. Kart karakter lokantanın ön masasındaki yuvarlak çeneli iriyarı adam ve başkişiyi kapıdan kovan garsondur. Fon karakterler ise diğer garsonlar, müşteriler, bekçiler, polislerdir.

Başkişiler, "iç dünyaları ve hayatları en ayrıntılı bir şekilde belirtilen karakterler" (Stevick 2017: 179) olarak entrik kurgunun merkezinde yer alırlar. Başkişinin kimlik bilgileri kurguda yer almaz. Yoksul görünümü ve fiziksel betimlemesi ile her zaman her yerde görülebilecek bir sokak çocuğu olarak anlatılır. Sıradanlığın ve kapsayıcılığın bir yansıması olan bu kullanım, öykünün dünyanın pek çok yerinde ve her zamanında görünürlüğünü imler. Dışarıda yaşamak zorunda kalan ve en azından soğuk günlerde yiyecek ve yatacak yer ihtiyacını karşılamak için suç işlemekte sakınca görmeyen anlatı kişisi, içinde bulunduğu topluma uyum sağlayamamış, kendisine uyum sağlama imkânı tanınmamış ve bunun sonucunda başarısız olmuş bir çocuktur. Başkişi, toplumun hukuk kuralları ve normlarına aykırı hareket etmeye mecbur bırakılır. Bu yönüyle o, dünyanın her yerinde bulunan, maddi yoksulluk sonucu çalıştırılan ve sokakta yaşamak zorunda bırakılan, 'homeless / houseless' olarak ifade edilen evsiz, yersiz kimse ve sokak çocuğu kavramlarının eserdeki yansımasıdır ve hikâyede 'öteki' olarak konumlanır.

Öteki, "belli bir kişi ya da belli bir grup kimliği karşısında farklılık gösteren ya da altınan olarak tanımlanan kişiler öbeği", "belli bir konumun, durumun, varlığın tam karşısında yer alanı, karşıt ikiliğin hep değersiz görülen kanadı" (Felsefe Sözlüğü 2003: 1101-1102) olarak tanımlanır. Anlatıda 'öbür' tarafta olan ve nesne boyutuna indirgenen öteki, değersiz ve önemsiz olarak kategorize edilir. "*Ana baba hak getire, teyze, hala, dayı, amca, büyükbaba, haminne... Yenir mi, içilir mi bunlar?*" (s. 18) Tinsel bağ kurabileceği hiçbir insanın olmadığı, korunmaya muhtaç başkişi, içinde bulunduğu düzenin dışında kalmaya mahkûm edilir. Dışarıda kalan ve kendini tamamlamaya çalışan birey, örnek aldığı kişiler rehberliğinde yaşam mücadelesini verir.

Öteki konumuna indirgenen bireylerin toplumda temel yaşam hakları gözetilmez. Toplum için önemsiz görülen bu insanların barınma, giyinme gibi temel ihtiyaçlarına özen gösterilmez; dolayısıyla bu kişiler temel ihtiyaçlarını karşılayamaz halde yaşamlarına devam ederler. Bireylerin Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde en alt tabakada bulunan söz konusu gereksinimleri karşılanmadan bu tür insanlardan etik, ahlak, yanlış ve doğru kavramlarını benimsemeleri ve uygulamaları beklenemez. Kişisel mahzende saklı duran 'id', doymak ister ve doyum sağlanana kadar bundan başka bir şey düşünemez. Dolayısıyla hikâyede çocuk da, yersiz ve yurtsuz bir insan, kendisini kabul ettirmek, toplumda yer edinmek için doğruluğu tartışılabilir eylemlerin öznesi olur. Hayatta kalma ve dünyadaki varlığını gerçekleştirebilmek için kabul ve yasakların dışına çıkmaktan kaçınmaz. Hırçın ve saldırgan bir tavır ile duvarlarını ören çocuğun örnek aldığı tek bir kişi vardır: Beton Ağabey.

Anlatıda norm karakter özelliği gösteren Beton Ağabey de, hikâyeye başkişisi gibi kimsesizdir; bir ailesi yoktur. Norm karakterler anlatılarda başkişinin destekleyicisi konumdadır. Öyküde, "amaç olmaktan çok bir amacı gerçekleştirmek için kullanılan

bir araç" (Stevick 2017: 181) yönüyle yer alır. Çocuk, Beton Ağabey'inden dinlediği öyküler ve onunla izlediği filmler ile hayaller kurar. Tıpkı onun gibi beylik laflar eder ve argo konuşarak kendince güç gösterisi yapar. "Adam şaştı şaşaladı. Bu yalınayaklı, pantolonu lime lime, saçları taraz taraz, bu bücür, bu Allah rızası için birkaç kuruş istemesi gereken çocuk dikleniyordu, ha? Çocuk dişlerinin arasından fırt diye tükürdükten sonra ekledi: 'Taş arabası!' " (s. 18) Evsiz ve kimsesiz olan çocuk, hayata karşı şiddetli bir öfke duyar ve bunu argo ve kaba sözlerle fırsatını bulduğu her an dile döker. Yaşadığı her şeyi, dinlediği ya da izlediği kurgular ile bağdaştıran başkışı köksüzdür, hayatın akışı içinde sürüklenmekten kurtulamaz. "Minarelerde ezanlar okunur beş vakit, kiliselerde çanlar çalınır. Kalabalıklar camilere, kiliselere koşarlar, camilerden, kiliselerden, havralardan çıkarlar. Ne için girerler, ne için çıkarlar?" (s. 18) Değerler dünyası erdemsizlik üzerine kurulmak zorunda bırakılan bu çocuk, iyi ile kötü arasında seçim yapabilecek bir refah düzeyine sahip değildir.

Hikâyede okurun karşısına çıkan en önemli norm karakter, Beton Ağabey'dir. Beton Ağabey, anlattığı öyküler, okuduğu romanlar ve birlikte izledikleri filmler ile başkışının sevgisini ve güvenini kazanan bir isimdir. O, hikâye başkışısına kalacak yer olarak cezaevini önerir ve ona orada nasıl davranması gerektiğini anlatarak yol gösterir. İsmi belirtilmeyen ancak kendisinden yaşça büyük olduğu anlaşılan Ağabey'in sıfatı olan beton, başkışı için sağlamlığı ve dayanıklılığı imgeler. "Nye çocuk suçluluğunun öğrenme sonucu olmakla birlikte kontrol eksikliğinden kaynaklandığını belirtir. Ona göre sosyal kontrol sosyalizasyon süreciyle ilgilidir ve bu süreç sayesinde doğru- yanlış bilinci gelişir. Böylece 'içselleştirilmiş kontrol' sağlanır. Birey, dolaylı olarak sevgi, şefkat bağlarının olduğu kişiler tarafından da kontrol edilir." (Bal 2016: 128) Dolayısıyla bir sabıkalı olan ve cezaevinin ortamını çok iyi bilen birisi olarak Beton Ağabey, çocuğa cezaevi hakkında bilgiler verir ve ona aslında cezaevinin zannedildiğinin aksine güzel bir yer olduğunu anlatır. Böylece cezaevinin, başkışı için bir sığınak mekân olma özelliği Beton Ağabey'in yönlendirmesi ile gerçekleşir.

Anlatıda yer alan bir diğer norm karakter ise, kırmızı kravatlı, kuru, saçları sıkı sıkı taralı olan bir adamdır. Başkışının lokantanın önünden kovulmasına itiraz eder ve kavga eden iki taraftan biri olarak anlatıda konumlanır. Öykünün diğer norm karakterleri Tüvist Erdal, Keş Ali, Üçkağıt Erol'dur. Söz konusu kişiler de başkışı gibi kimsesizdirler ve sokakta yaşarlar. 1964 yapımı Abidik Gubidik isimli filmin başrol oyuncusu Öztürk Serengil'in yaptığı gibi Erdal da 'Yeşeee...' der ve Tüvist isimli dansa ait figürleri bilir. Başkışıye göre Erdal, filmin başrol oyuncusundan daha yeteneklidir ve keşfedilmesi gerekmektedir. İzlediği filmler ve Beton Ağabey'in okuduğu öyküler ile düş dünyası şekillenen başkışı lokantanın vitrininde gördüğü balığı kaynağını hatırlayamadığı bir yerden *Demir Maske* filmi ile ilişkilendirir. Gördüğü balığın etrafında hayali bir aksiyon filmi çeker. Bu maceranın sonunda cezaevine girebilmeyi ve karnını doyurmayı hayal eder.

“Bir Çocuk” hikâyesindeki kart karakterler, lokantanın ön masasındaki yuvarlak çeneli iriyarı adam ve başkişiyi kapıdan kovan garsondur. Anlatı boyunca tek boyutlu kalan ve değişim göstermeyen bu kişiler, “tek, yoğun, canlı unsurları somutlaştırırlar” (Stevick 2017: 185). Kendinden olmayanı ötekileştirmenin öykü üzerindeki temsilcisi olması bakımından yozlaşmayı imlerler. Kendisi de eski bir evsiz olan yuvarlak çeneli iriyarı adam, çocuğu görünce kendi geçmişini hatırlar ve başkişiyeye karşı bir tiksinti duyar. O, bir şekilde yolunu bulur ve Ticaret Odası’na kaydolur. Toplumun kendine dönüştürebildiği, normal bir insan olarak kabul görür. Başkişiyeye yardımcı olma, ona yol gösterme ya da onun varlığından rahatsız olmamayı düşünmez, zorbalıkla onu kapının önünden uzaklaştırmak ister.

Öyküde fon karakterler, eserde “önem ve boyut kazanmaksızın tamamen isimsiz birer ses” (Stevick 2017: 180) olarak yer alırlar. Anlatı unsurlarının daha belirgin olmasını sağlarlar. Eserde yer alan fon karakterler, müşteriler, bekçiler, polisler, olay örgüsünü ve temayı destekler konumdadırlar. Hakkında detaylı bilginin verilmediği bu kişiler, anlatı unsurlarının belirginleştirilmesi için destek görevi görürler.

Tema

“Bir Çocuk”, evsiz bir çocuğun soğuk ve açlıkla mücadelesinin konu edildiği, yozlaşma, yabancılaşma, sosyal adaletsizlik ve hayal hakikat çatışması temaları ekseninde şekillenen bir anlatıdır. Maddi ve manevi olarak yoksul bir çocuk olan başkişi için hayat, yatacak sıcak bir yer ve yiyecek bir şeyler bulabilmekten ibarettir.

Yabancılaşarak benliğinden kopan ve yozlaşan birey, topluluğu millet yapan manevi değerlerden uzaklaşır. Gerçek dünyanın ne olduğunu yaşı itibarıyla kavramakta ve kabullenmekte güçlük çeken başkişi, Beton Ağabey’in anlattığı hiçbir hikâyeyi ya da birlikte izledikleri hiçbir filmi unutmaz ve içinde bulunduğu hayattan filmlerdeki dünya düzenini düşünerek şikâyet eder: “Çok eskiden dünya ne iyiymiş! Korsan gemileri varmış. Korsan gemilerinde çocuklar. Böyle gemilerde birinin miçosu olmak isterdi. Kayıntı bol, en dipteki yatağı sıcacık.” (s. 20) Dinlediği hikâyelerdeki sıcak bir yatak ve yemek, kendisi için hayalini kurduğu bir düzenin simgesidir.

Sosyal adaletsizlik anlatıda sınıf ayrımı ile yer alır. Bir tarafta istediği kadar yemek yiyebilme özgürlüğüne sahip insanlar ile diğer tarafta çıplak ayakla lokanta vitrininin önünde durup yemeklere imrenerek bakan insanların kişiler kadrosunu oluşturduğu anlatıda, yaşam şartlarının eşit ya da yakın olmaması, yoksul olan tarafın ötekileştirilmesine sebep olur. Eserde, kendilik değerlerinden uzaklaşan bireylerin sosyal adaleti kendi etki alanları dâhilinde sağlaması beklenirken, kendinden olmayanı ötekileştiren, dışarı iten insanlar yer alır. Bireysel olarak yozlaşan ve toplum genelinde yabancılaşma ile sonuçlanan bu eylemsizlikler bütünü, anlatıda değersizleştirilen çocuk ile imlenir. “*Rakısını yeniden yudumladı, seslendi: ‘Garson!’ (...) ‘Evet beyim’*

'Kov şu piçi ordan!' Piç mi? Değil mi? Piçse ne olmuş? Suçu ne? Ne yapmış yani?' (s. 21) Kendisi de eski bir evsiz olan yuvarlak çeneli iriyarı adamın, başkişiye yardım etmesi beklenirken görmek istememesi, manevi değerlerini yitiren bir insanın toplumsal eşitsizliğin bir parçası haline gelişini imler. Anlatı boyunca sosyal adaletsizliğin nedeni olarak yer alan yabancılaşmanın temsilcisi lokantanın ön masasındaki yuvarlak çeneli iriyarı adamdır.

Hayal hakikat çatışması ekseninde kurgulanan eserde, başkişinin kabullenmekte güçlük çektiği zor yaşam şartları ve imkânsızlıklar yer alır. Küçük yaşı ve yetersiz dünya bilgisi onun gerçek algısının değişmesine zemin hazırlar. Başkişiye yöneltilen hakaretler ve içinde bulunduğu maddi açmaz, onun manevi tükenişine sebep olur. Mekân ve zaman algısı hayaller üzerinden ilerleyen anlatı kişisi, muhatabı olduğu her konuşmayı kendisine örnek olarak seçtiği Beton Ağabey'in anlattıkları ile özdeşleştirilerek gerçek dünyanın acımasızlığına tahammül etmeye çalışır. Başkişinin çevresinde örnek alabileceği, toplum tarafından kabul görmüş kimsesi yoktur. Para karşılığı yatacak yer, yiyecek yemek imkânı da olmadığı için her bakımdan tek başına bırakılır. Bir başına ve çocuk olarak kalabalığın içindeki mücadelesi de ancak hayaller ile çekilir kılınır.

Eserin KORA şeması (Korkmaz 2015: 103) aşağıdaki gibidir:

	Ülküdeğer (Tematik Güç)	Karşıdeğer (Karşı Güç)
Kişi Düzlemi	Bir Çocuk Beton Ağabey Kırmızı kravatlı, kuru, saçları sıkı sıkı taralı olan bir adam	Lokantanın ön masasındaki yuvarlak çeneli iriyarı adam Pırıl pırıl rugan ayakkabılı adam Garson
Kavram Düzlemi	Hayal Beslenme ve Sıcak Yuva	Hakikat Yozlaşma Yabancılaşma Yoksulluk Sosyal adaletsizlik Ötekileşme Kimsesizlik
Simge Düzlemi	Abidik Gubidik Demir Maske Cezaevi Apartman kaloriferi Tüvist	Kınnapla sımsıkı bağlanmış paçaları lime lime pantolon Yalın ayak olmak İstanbul (Beyoğlu, İstiklal Caddesi) Rugan ayakkabı Lokanta vitrini

Başkişi, iradesi dışında evsiz, yurtsuz ve kimsesiz kalır. Öyküde çocuğun geçmiş ile ilgili bir bilgi verilmez, fakat gidecek yeri olmadığı için hapishanede yatma fikri, bir çocuğun kendi iradesi ile yalnızlığı tercih etmiş olmadığı ihtimalini kuvvetlendirir. Çocuğun amacı fırlatıldığı dünyada tutunabilmektir. Fikirsiz bir direniş içindedir ve dışlanmışlığını kabullenir. Lokantanın kapısından yemek yiyen yuvarlak çeneli iriyarı adamı *Demir Maske* filmindeki hayduta benzetir ve kendisini de aynı filmde miço olarak hayal eder. Tam bu sırada garson tarafından kapıdan kovulur. "Neden! Niçin? Kayıntı istemiyorum ki sizden? O adamı tek küpeli korsana benzettikse ne oldu yani?" (s. 22) Başkişi, hukuk ve toplum kurallarına göre suç sayılabilecek bir eylemde bulunmaz, gördüğü manzara karşısında hayal kurmaya başlar. Kurduğu dünya ile beslenme ve barınma ihtiyaçlarını ertelemeyi amaçlar, ülküdeğerde konumlanır. Kendisi de eski bir evsiz olan lokantanın ön masasındaki yuvarlak çeneli iriyarı adam ise başkişinin kendisinin midesini bulandırdığı gerekçesiyle kovulmasını ister. Kendinden olmayı toplumdaki dışlayan ve onlara yardım etmeyi reddeden kişiler, yabancılaşmanın temsili olarak karşıdeğerde yer alır.

Yoksulluk ve kimsesizlik anlatı kişinin kazandığı sıfatlar değildir. Mecbur bırakılan ve kenarda tutulan bireylerin içinde bulunduğu durumdan çıkış yolu bulmaları için kanunsuz eylemlere girişmeleri sosyal adaletsizliğin var olduğu toplumlarda görülür. Anlatıdaki başkişi ötekileştirilen bireyin edebi düzlemindeki bir yansımasıdır. Nesne konumuna indirgenen ve benlik sınırları ihlal edilen çocuk, kendisine dayatılan yaşam koşulları ile egemen insanların etki alanından kurtulamaz.

Doğrudan aktarımlar ve sade bir dille yazılan "Bir Çocuk", başkişinin yaşam tarzına uygun şekilde argo söylem ve eylem tasvirleri ile yazılır. Öyküde, 'altın' olarak görülen başkişi, 'öteki' olarak konumlanır. "Bir Çocuk", öteki'nin penceresinden bakarak yazılan, düzenin çarpıklığına ve yozlaşan insanlığa bir eleştiri niteliğindedir.

Sonuç

"Bir Çocuk", Orhan Kemal'in 1968 yılında yayımlanan ve Sait Faik Hikâye Armağanı ile 1969 Türk Dili Edebiyat Ödülünü alan Ekmek Kavgası eserinin ikinci öyküsüdür. Bu öykü, küçük yaşta bir çocuğun hayata tutunma çabasının ve çaresizliğinin hikâyesidir. Sağlık, barınma ve beslenme ihtiyaçlarını karşılayamayan, evde, ailesiyle birlikte yaşaması gereken yaşlarda bir çocuğun sokaktaki yaşam mücadelesi evrensel ve zamansız bir problemdir. Ekonomik dengesizliğin de kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkan sosyal adaletsizlik de bireysel ve toplumsal yozlaşmanın en temel sebebidir.

Eserin başkişisi, kimliği olmayan ve bu bakımdan kapsam aralığı geniş tutulabilen insan grubunu temsil eden bir çocuktur. Öykü zamanı bir akşam vaktidir ve birkaç saatlik bir dilimi kapsar. Hapishane, lokantanın önü ve apartman kaloriferlerinin

bulduğu yer algısal olarak açık konumlanır ve bireyin varlığının devamını sağlar. Lokantanın içi ise başkişinin hor görülüp aşağılandığı bir mekândır ve kapalı konumlanır. Çoğul bakış açısı ve anlatıcı ile yazılan eserde, anlatıcı, başkişi ekseninde gerçekleşen olayların şahididir, anlatı kişilerinin duygu ve düşüncelerinin her boyutuna hâkimdir. Yozlaşma, yabancılaşma, sosyal adaletsizlik ve hayal hakikat çatışması temaları ekseninde şekillenen eserde anlatı kişileri ve olay örgüsü bunu destekler şekilde konumlanır. Tema bağlamında leitmotif aracılığı ile bireyin içinde bulunduğu açmaz imlenir.

Bir tek başınalığın ve kurtuluş arayışının öyküsü olan anlatı; adı, sosyal konumu ve yuvası olmayan, maddi ve manevi kimsesizliğiyle başkişi öteki'nin gözünden yaşam algısının/dünya düşünün okura sunulduğu bir örnektir.

Kaynakça

- Bal, Hüseyin (2016). *Suç Sosyolojisi*. Sentez Yayıncılık: İstanbul.
- Budak, Selçuk (2017). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Eliuz, Ülkü (2009). "Orhan Kemal'in Romanlarında Bakış Açısı ve Anlatıcı". *Turkish Studies*. Volume 4/8. 1134-1165.
- Felsefe Sözlüğü* (2003). (Haz. Abdülbaki Güçlü vd.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Kemal, Orhan (2018). *Önce Ekmek*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Korkmaz, Ramazan (2015). "Romanda Dramatik Aksiyonu Sağlayan Değerlerin Görüntü Seviyeleri Üzerine Bazı Öneriler". *Yazınsal Okumalar*. İstanbul: Kesit Yayınları. s. 110-114.
- Korkmaz, Ramazan (2017). "Romanda Mekânın Poetiği". *Romanda Mekân* (Ed. Ramazan Korkmaz ve Veysel Şahin). Ankara: Akçağ Yayınları. s. 9-26.
- Stevick, Philip (2017). *Roman Teorisi* (Çev. Sevim Kantarcıoğlu). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tekin, Mehmet (2016). *Roman Sanatı Romanın Unsurları 1*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Türkçe Sözlük* (2011). (Haz. Şükrü Haluk Akalın vd.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.